

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Татяна Георгиева Александрова –

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни
науки (журналистика – медиен език и стил)

Тема: Социо- и психолингвистични функции на чуждата лексика в онлайн пространството

Автор: Деница Денчева Генчева

Научен ръководител: доц. д.н. Андреана Ефтимова

Актуалността на проблематиката, разработвана в дисертационния труд *Социо- и психолингвистични функции на чуждата лексика в онлайн пространството*, произтича от факта, че той обогатява научното познание за социално-психологическите и езиковите аспекти на онлайн комуникацията, която се осъществява според принципи, коренно различаващи се от традиционното общуване чрез печатния текст от „ерата на Гутенберг“. Днес в мрежово организираното интернет пространство, което се характеризира с безкрайност, хиперсвързаност, интерактивност, свобода, неограниченост и изключително разнообразие от езикови изяви, всеки може да създава, променя и споделя съдържание с много други потребители в мрежата. Всичко това променя функциите на книжовния език, като някои автори дори говорят за известна дестандартизация, и същевременно поставя пред изследователите редица въпроси, чиито отговори изискват ангажирането на теоретични ресурси от различни научни области.

Авторката на дисертационния труд определено има своя принос в изясняването на някои от тези въпроси. Базирайки се на съвременни, по-малко познати у нас експериментални изследвания и теории от областта на социалната психология, социолингвистиката, психолингвистиката, лингвистичната прагматика и теорията на комуникацията, тя анализира ролята на глобализацията, развитието на дигиталните технологии и бума на социалните мрежи при използването на чужди думи и изрази в спонтанни български писмени текстове, публикувани в социалните мрежи и форумите. Проблемът отдавна се нуждае от научно осветляване, осъществено извън рамката на традиционния пуристичен подход.

Дисертантката много добре познава състоянието на проблема, компетентно представя предишния опит и реферира онази научна литература, която има висок евристичен потенциал по отношение на обекта на изследване.

Избраната методика на изследване е подходяща за постигане на набелязаните цели и задачи. Тя има подчертано интердисциплинарен характер, което напълно съответства на многоаспектността и сложността на проблематиката, свързана с превключването и смесването на кода, наблюдавани в текстове на български език в онлайн пространството. Феноменът *превключване на кода* е умело интерпретиран като пресечна точка на редица

социални, културни, психологически и лексикални процеси. Интегралният подход придава дълбочина и обхватност на изследването и води до адекватни, науно обосновани резултати.

Приносите на дисертационния труд, формулирани от авторката, действително съответстват на постигнатото. Тук имам една забележка: представянето на нови, малко познати у нас теории (с. 39 от автореферата) е теоретикоприложен принос на работата.

Най-важните достойнства на труда според мен са следните:

1. Добро съчетаване на теоретични постановки и практическа работа с материала. В работата последователно е въведен и обяснен основният понятиен апарат, с които се борави, за да се реализира многостранният подход към темата – при това от различни гледни точки. Може да се каже, че дисертантката създава работещ модел за анализ, който би могъл да се използва и в други изследвания. Методологически важно е разграничаванто между *превключване на кода* и *смесване на кода*, от една страна, и от друга страна – между *превключване* и *лексикално заемане*. Разграничението е проведено както от структурна, така и от социолингвистична гледна точка и е от особена важност за бъдещите изследвания на лексикалната система на българския език и за лексикографската практика, по-специално при подбора на единиците в речниците на новите думи в българския език и за стилистичните бележки в тълковните речници. В това отношение особено полезни са изведените критерии за наличие на превключване на кода – семантична непрозрачност, слабо разпространение, морфологична неадаптираност, отсъствие от речниците на чуждите думи. Изследвани са детайлно функциите на пълното и частичното превключване на кода като една от най-разпространените техники на имплементиране на елементи от чужди езици в български текстове. Те са интерпретирани в ключа както на дивергентното, така и на конвергентното поведение (солидарност, говорна акомодация и др.). Въз основа на анализа са изведени функции като придаване експресивност и колоритност на изказването; езикова мода; изграждане на идентичност и на определен имидж, професионално общуване, икономия на време, евфемизация и дисфемизация на речта и др., което е един от приносите на дисертационния труд. Изяснени са различните видове отношения между езиците и е направена типологизация на самото включване на чужди елементи – основно от английски език. Анализът на факторите – личностни, социални и психологически, които влияят върху включването на езикови единици от един език в текст на друг език, прави изследването ценно и за социалната психология и социолингвистиката.

2. Прегледна структура в съответствие с изискванията за оформяне на дисертация и добре представяща изследователската процедура. В първа и втора глава се задава рамката на изследването. От една страна, това са теоретичните постановки (напр. теорията за силните и слабите връзки и теорията за хомофилията и др., чрез които се характеризира комуникацията в социалните мрежи, като в езиков аспект се подчертава изключителното й разнообразие, от друга – концепциите за феномени като превключване и смесване на кода, билингвизъм, диглосия, лингва франка. Във вече очертаната теоретична рамка се разполага анализът на различните техники за включване на елементи предимно от английски в текстове на български език, ексцерпирани от социалните мрежи и форумите, като се разглеждат основно двете разновидности на преминаване от един код на друг – редуване и вкъване, както и спруктурните особености на фразите с такива елементи.

3. Разграничаването в българската езикова ситуация между заемането на чужди думи като процес, който води до трайно установяване на съответните заемки и обогатяване на лексикалната система на езика ни, и превключването на кода, което се извършва на речево равнище и е ситуативно обусловено; индивидуална, дори оказационална езикова употреба, също е принос на дисертационния труд, в който се предлага набор от работещи критерии за това разграничаване. Резултатите от проведената анкета, която цели да установи разбираемостта на някои чужди думи и изрази, включени в български текстове, са анализирани задълбочено, а изводите дават представа за статута, степента на асимилация и интегрирането им в лексикалната система на българския език.

Деница Генчева има 6 публикации по темата на дисертацията, публикувани в тематични сборници и сборници от конференции, в специализирани списания, включително и в издания на престижни европейски университети, което напълно покрива нормативните изисквания при докторантите.

Авторефератът отговаря на изискванията, в синтезиран вид представя съдържанието и структурата на труда и обективно отразява неговите приноси.

В същото време към труда могат да се отправят и някои критични бележки. Една от тях е за представителността на проведената анкета за проучване степента на прозрачност за езиковото съзнание на българите на чужди думи, които се срещат в спонтанна писмена реч в социални мрежи и форуми. Въз основа на отговорите на респонденти от една ограничена социална група върху изключително малък обем лексикални единици (пет думи и една абривиатура) се прави извод, че новата лексика е семантично непрозрачна „за голяма част от обществото“. Такъв генерален извод би бил релевантен, ако изследването е представително за българите. Но в случая това не е така нито по отношение на структурирането на извадката, нито по отношение на обема от езиков материал. Непредставителните проучвания могат да доведат до неверни резултати, напр. отдавна установени заемки, които са термини или принадлежат към по-малко употребявана абстрактна лексика, може да се окажат също толкова неразбираеми, колкото днешната английската лексика, резултат от превключване на кода. Освен това термините много често нямат синоними. Въпреки тази забележка процедурата, която е приложена тук, може да се развие и да се превърне в работещ модел за определяне степента на приетост на дадена чужда дума в българския език. Критерият *невключване на дадена чужда дума в речниците на новите думи* може да се окаже нерелеватен по редица причини.

Има неточности в някои чисто лингвистични анализи – напр. констатацията за обща повърхнинна синтактична конструкция между български и английски SVO, което е причина за влиянието на английския върху българския. И в двата езика има не е една, а няколко различни синтактични конструкции. Към различни текстове, които анализира, често „пришива“ едни и същи обяснения. Например като причина за превключване на кода обикновено присъства едно и също обяснение: модни тенденции, престиж на английския език и индивидуален билингвизъм.

Ето и някои препоръки в случай че работата се издава. Необходимо е да се изчисти от някои повторения. В анализа на езиковия материал биха могли да се ангажират и теорията за езиковата личност, понятието *идиолект*, максимите на Грайс за общуването и неговият основополагащ принцип на сътрудничеството, които биха имали висока

обяснителна стойност за някои от феномените, които се изследват. За още по-голяма убедителност на изводите биха могли да се вземат предвид изследвания върху иновациите в българския език от началото на ХХІ век, например конверсията като граматичен модел, установяващ се все по-убедително в българския под влияние на английския; засилената абрeвиация, ролята на езиковата игра и на графичното превключване между кирилица и латиница.

Дисертационният труд *Социо- и психолингвистични функции на чуждата лексика в онлайн пространството* като цяло се отличава със задълбоченост, подчертано авторско отношение, прецизност при анализа, ясни и убедителни изводи. Резултатите от работата могат да бъдат успешно използвани в области като медиязнание, лингвистика и социална психология. Той напълно отговаря на критериите за дисертабилност. Отправените препоръки и бележки по никакъв начин не поставят под съмнение неговите качества, а целят да подпомогнат бъдещата научна работа на един млад и талантлив изследовател. В обобщение на казаното и превид на отбелязаните достойнства и приноси на труда убедено предлагам на научното жури да присъди на Деница Денчева Генчева образователната и научна степен „доктор“.

11.04.2018

Изготвил становището:
доц. д-р Татяна Александрова